

दयाळू नागरिक कार्यक्रम: संक्षिप्त विवरण

इतर एन्डोर्समेंट्स

“तरुणांना उत्तेजन देण्यासाठी आणि (प्राणी) जनावरांबद्दल करुणा विकसित करण्यात मदत करण्यासाठी हा एक चांगला उपक्रम आहे.”

– श्री एस श्रीनिवास स्वामी, मास्टर-इन-चार्ज, दून स्कूल, देहरादून

“दयाळू नागरिक कार्यक्रम... मुलांना मानवी समजुती आणि प्राण्यांच्या सन्मानाविषयी शिकवताना प्राणी समजून घेण्याची आणि काळजी घेण्याची गरज आहे... संवादात्मक सत्र खूप विचार – प्रवर्तक होते.”

– सुश्री गायत्री रामचंद्रन, सामाजिक जागरूकता आणि आऊटरीचचे संचालक, सेंट कोलंबिया स्कूल, नवी दिल्ली

“ही सामग्री अतिशय उपयोगी आहे कारण यामुळे आमच्या तरुणांना प्राण्यांशी दयाळूपणे वागण्यास मदत होते. आम्ही आधीच हे सुनिश्चित केले आहे की – नूर (सेरी) चौथा (-) मधील सर्व सामग्री सामग्रीमध्ये सूचीबद्ध केलेल्या क्रियाकलापांमध्ये आहे आणि आमच्या नियमित शाळेच्या क्रियाकलापांचा भाग म्हणून ते सुरु ठेवण्याची आशा आहे. या कार्यक्रमाबद्दल जागरूक राहण्यासाठी आम्ही आमच्या वेबसाइटवर काही मूल्य-आधारित कथा देखील ऑनलाईन अपलोड केल्या आहेत.”

– श्रीमती सुमिता गुप्ता, मुख्य सचिव, दिल्ली पब्लिक स्कूल इंटरनॅशनल, नवी दिल्ली

“कार्यक्रम अतिशय माहितीपूर्ण आणि मनोरंजक होता. व्हिडिओने प्राण्यांबद्दल काही आश्चर्यजनक तथ्य पुढे आणले. त्यांनी मुलांना विशेषतः भटक्या प्राण्यांच्या, प्राण्यांच्या वाईट स्थितीविषयी सूचित केले. हे एक संवादात्मक सत्र असल्याने, मुले त्यांचे बरेच विचार आणि अनुभव प्राण्यांबरोबर सामायिक करू शकतील.”

– मारिया दा सिल्वा, मुख्याध्यापक, जमनाबाई नारसी स्कूल, मुंबई

“आमच्या विद्यार्थ्यांसाठी हा एक अद्भुत आणि समृद्ध अनुभव होता.”

– सुश्री स्नेहा निगंधी, अॅक्टिव्हिटी कोऑर्डिनेटर, आदित्य बिरला वर्ल्ड अॅकेडमी, मुंबई

“आजच्या काळातील अनंत हिंसाचारात दया कधीकधी एक दुर्मिळ गुणवत्ता दिसते. आता हे एक चांगला-दस्तावेज आहे की अनेक खून्यांना आणि इतर गुन्हेगारांना प्राण्यांशी क्रूरपणे वागण्याचा इतिहास आहे. गुन्हे कमी करण्याच्या प्रयत्नात लहान मुलांसाठी करुणा शिकवणे हे एक चांगले निवारक उपाय असू शकते. दयाळू नागरिक हा एक उपयुक्त साधन आहे ज्याचा वापर प्राण्यांना, प्राण्यांसह सर्व प्राण्यांसाठी दयाळू आणि आदरणीय होण्यासाठी आणि कमी हिंसक आणि अधिक शांत समाज निर्माण करण्यास मदत करण्यासाठी मुलांना शिकविण्यासाठी केला जाऊ शकतो.”

– श्री प्रकाश कृष्ण गवणे, पोलिस ठाण्याचे वरिष्ठ निरीक्षक ठाणे, महाराष्ट्र

नैसर्गिक जगात जनावरांची एक अत्यावश्यक भूमिका आहे, तरीही संपूर्ण इतिहासात, मनुष्यांनी बऱ्याचदा प्राण्यांपेक्षा जास्त वस्तुप्रमाणे वागणूक दिली आहे. डॉ. जेन गुडॉल सारख्या निसर्गवादींनी यामध्ये भाग घेतल्याबद्दल आम्ही आभार मानतो, आपणास आताच जाणवले आहे की गैर-मानवी प्राण्यांना आता एकापेक्षा जास्त गुंतागुंतीचे वाटते आणि ते चिंता, दुःख आणि आनंद अनुभवायला सक्षम आहेत.

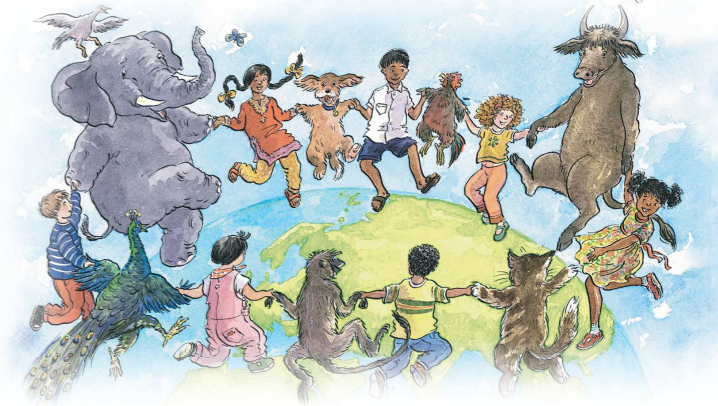
आजच्या तरुणांसाठी, प्राण्यांसाठी सहानुभूती विकसित करणे ही करुणा वाढविण्याकरिता – आणि हिंसाविरुद्ध हिंसा नाकारण्याचे एक महत्त्वाचे पाऊल असू शकते – मनुष्यांसह सर्व संवेदनशील व्यक्ती. म्हणूनच हे महत्त्वाचे आहे की, विद्यार्थ्यांना हे शिकायला मिळते की ज्यांच्याशी आपण हा ग्रह सामायिक करतो ते अनेक प्रकारे, आपल्यापेक्षा वेगळे नाही.

विस्तृत संशोधनानंतर, शैक्षणिक सल्लागार आणि शिक्षकांनी असे निश्चित केले आहे की विद्यार्थ्यांना मानवी शिक्षणाची सर्वोत्कृष्ट वेळ ८ ते १२ वर्षे वयोगटातील असते. या वयात, क्रूरता नैतिकरित्या चुकीची का आहे, हे समजून घेण्यासाठी ते योग्य वयाचे आहेत. दयाळू नागरिक हे पीपल फॉर द एथिकल ट्रीटमेंट ऑफ ॲनिमल (पीटा) पीटाचे भारतीय आवृत्ती आहे जो आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मान्यताप्राप्त पीटा अमेरिकाचे मानवीय शिक्षण कार्यक्रम आहे, या जगाला माहिती द्या ज्याची विद्यार्थ्यांना जीवसृष्टी समजून घेण्यास आणि त्यांचे कौतुक करण्यास मदत करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे.

बहुतेक मुलांना नैसर्गिकरित्या प्राण्यांसाठी चिंता आणि प्रेम वाटते परंतु समाजापासून क्रूरपणा शिकतात आणि त्यांच्या अंतःकरणात करुणा विसरतात. नक्कीच, इतर प्रजातींचा आदर कमी असल्याने देखील मनुष्यांकडे असंवेदनशीलता आणि क्रूरता निर्माण होऊ शकते. समाजशास्त्रज्ञ, मानसशास्त्रज्ञ आणि कायद्याची अंमलबजावणी करणाऱ्या एजन्सींनी आता या गोष्टींचे चांगल्या प्रकारे दस्तऐवजीकरण केले आहे की लहान वयात जनावरांविरुद्ध हिंसा हे भविष्यात मनुष्यांवर केल्या जाणाऱ्या हिंसक वागणूकीचे आगाऊ चिन्ह असू शकते. शिक्षणाद्वारे आपण भविष्यामध्ये कोणत्या प्राण्यांसोबत राहण्याची अशी इच्छा बाळगू की त्या वातावरणात आपण राहणार आहोत आणि आपल्या सहकारी मानवांना दया आणि आदराने वागविले जाऊ शकेल.

भारतीय प्राणी कल्याण मंडळ, केंद्रीय माध्यमिक शिक्षण मंडळ (सीबीएसई), आणि केंद्रीय विद्यालय संगठन (केव्हीएस) यांनी संयुक्तरित्या दयाळू नागरिक कार्यक्रम राबवला आहे. एकत्रितपणे, सीबीएसई आणि केव्हीएसने १९,००० पेक्षा जास्त संलग्न शाळांना अधिसूचना जारी केल्या आहेत आणि हे विद्यार्थ्यांच्या भाषा कला, विज्ञान, सोशल स्टडीज, पर्यावरण अभ्यास आणि मूल्यशिक्षणात कशा प्रकारे सहज पद्धतीने समाविष्ट केले जाऊ शकेल त्याबद्दल समजावले आहे. हा कार्यक्रम शाळांमध्ये अखंडता, पर्यावरण आणि पशु अधिकार क्लबमध्ये राबवला जाण्यासाठी देखील परिपूर्ण आहे. जरी ते मासिक अभ्यासक्रमात समाविष्ट करण्यासाठी डिझाइन केले असले तरीही ते एक दिवसीय अभ्यास शिबिरासारख्या स्वरूपात देखील राबवले जाऊ शकते.

दयाळू नागरिक हे शाळा आणि शिक्षकांना मोफत देऊ केले जाते आणि ते १.६ लाख शाळांमध्ये वापरण्यात आले आहे, ज्यामध्ये सरकारी, खाजगी, आंतरराष्ट्रीय, सीबीएसई-संलग्न आणि आंध्र प्रदेश, चंदीगड, दिल्ली, गोवा, गुजरात, हरियाणा, केरळ, मध्य प्रदेश, आणि तेलंगणामधील केव्हीएस शाळांच्या समावेशामुळे, भारतातील सुमारे ६० दशलक्ष मुलांपर्यंत ते पोहोचते.

“देशाची महानता आणि त्याची नैतिक प्रगती जाणायची असल्यास तेथील लोक तिथल्या मुक्या जनावरांना कसे वागवतात हे पाहावे.” – महात्मा गांधी

प्रमुख शाळा ज्यांनी प्रोग्रामचा उपयोग केला आहे त्या आहेत, देहरादून मधील द हून स्कूल; सेंट कुलंबा स्कूल, दिल्ली पब्लिक स्कूल इंटरनॅशनल, स्पिंगडेलस स्कूल, मदर्स इंटरनॅशनल स्कूल आणि नवी दिल्लीची संस्कृती स्कूल; आणि इकोले मोन्डियाल वर्ल्ड स्कूल, बॉम्बे स्कॉटिश स्कूल, जमनाबाई नारसी इंटरनॅशनल स्कूल, आदित्य बिरला वर्ल्ड अकादमी, मुंबई. लाइफ ट्रस्ट, पीपल फॉर ॲनिमल्स, राष्ट्रीय ग्राम उत्थान संस्थान चॅरिटेबल ट्रस्ट आणि सतनाम सेवा आश्रम यासह अनेक बिगर-सरकारी संस्था देखील याचा वापर आणि प्रचार करतात.

नवीनतम आवृत्ती सध्या इंग्रजी आणि हिंदीमध्ये उपलब्ध आहे परंतु इतर भाषांमध्ये अनुवादित करण्याची देखील आवश्यकता आहे.

कार्यक्रमाचा मूलभूत गाभा तयार करणाऱ्या कृतीमध्ये विद्यार्थी त्यांच्या अवलोकन क्षमता आणि लेखन कौशल्ये वापरून प्राण्यांच्या आवश्यक व जटिल समस्या, इतिहासातील त्यांच्या मनुष्यांसोबत असलेल्या नातेसंबंधातील बदल समजून घेणे, त्यांचा उपयोग करून घेण्यासाठी मार्ग शोधणे आणि ते धोक्यामध्ये असताना कसा प्रतिसाद द्यायचा ते समजणे याचा समावेश होतो. कार्यक्रम पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना प्राण्यांबद्दल प्रगल्भ माहिती मिळेल आणि त्यांना एक सहजीवी म्हणून कशी वागणूक द्यावी याबद्दल समज मिळेल.

प्रोग्राममध्ये सुचविलेल्या विषयांसह आणि प्राण्यांसंबंधी चर्चासत्राचा २३-मिनिटांचा व्हिडिओ समाविष्ट आहे. यामध्ये शिक्षकांसाठीचे मार्गदर्शक, पुननिर्मितीयुक्त कृती पत्रके-एका रंगवण्याच्या पत्रिका आणि लहान मुले सही करू शकतील अशा चांगुलपणाच्या शपथेसह-एक संपूर्ण रंगीत पोस्टर, आणि शाळा व शिक्षक प्राण्यांना मदत करण्याच्या दृष्टीने अनुसरू शकणारे सोपे मार्ग सुचवणारे पत्रके देखील असते. ह्या व्हिडिओमधील वर्णन लहान मुलांनी केले आहे ज्यामुळे विद्यार्थ्यांना तो अधिक आपलासा वाटेल आणि त्यातून त्यांना स्फूर्ती येईल. शिक्षकांना पीटा इंडियाला अभिप्राय पाठवण्यास हरुप येईल ज्यातून या कार्यक्रमाच्या यशाचे आम्ही आकलन करू शकू.

लारा दत्ता

“शालेय अभ्यासक्रमात दयाळू नागरिक समाविष्ट करून, नवीन पिढी सामाजिकदृष्ट्या जागरूक मुलांसाठी तयार करण्यात सक्षम होईल ज्यांच्याकडे प्राण्यांना चांगल्याप्रकारे समजून घेणे आणि जनावरांचा आदर राखणे व ते ज्या वातावरणात राहतात त्याचा त्यातील जीवांचा आदर राखण्याचे त्यांच्या लक्षात राहिल.”

अनुपम खेर

“मुलांच्या जीवनाची प्रशंसा करण्यापेक्षा मानवी जीवनाची किंमत (जीवनमूल्ये) शिकविण्याचा यापेक्षा कोणताही चांगला दृष्टिकोन नाही. जर आपण लहान मुलाला आपल्यातील सर्वात लहान आणि सर्वात वाईट गोष्टींचा सन्मान व संरक्षण करण्यास शिकवू शकत असाल तर – जसे की पीईटीए (इंडिया)चे मानवी शिक्षण कार्यक्रम करतो – आपण एक चांगला नागरिक तयार करता.”

रविना टंडन थडानी

“माझी मुले नेहमीच घरी वाचवलेल्या पशूंनी वेढलेली असतात आणि त्यामुळे त्यांच्यामध्ये प्रेम, दयाभाव आणि प्राण्यांविषयी आदर वाढला आहे. दयाळू नागरिक यांसारखे शैक्षणिक कार्यक्रम प्राण्यांसाठी सहानुभूती आणि कौतुक विकसित करण्यात मदत करतील, ते ज्या वातावरणात राहतात(मानवांमध्ये).”

मंगते चंगनेइजिंग मेरी कॉम

“प्राण्यांना क्रूरतेच्या वागणूकीतून बाहेर काढण्याचा सर्वात उत्तम मार्ग म्हणजे तरुणांना करुणेबद्दल शिकवणे देणे. प्राण्यांना संकटात असताना आपली आवश्यकता असते. या सभोवताली वाढलेल्या हिंसाचाराच्या वातावरणात प्राण्यांना आदराची व चांगुलपणाची वागणूक देणे याबद्दल वर्गात शिकवणे ही काळाची गरज आहे.”

जॅकी श्रॉफ

“दयाभाव म्हणजे काय हे मी माझ्या आईकडून शिकलो आहे, सर्व जीवांबद्दल काळजी आणि दयाभाव बाळगण्याची भावना सर्व मुलांनी अंगीकारली पाहिजे. मला वाटते की, दयाळू नागरिक हा मुलांचा प्राण्यांप्रती प्रेम किंवा आदर वाढवण्यासाठी मुलांना मदत करणारा एक परिपूर्ण कार्यक्रम आहे.”

